

RELAȚIILE ROMÂNIEI CU UNELE ȚĂRI DIN AMERICA LATINĂ ÎN PRIMUL DECENIU DUPĂ DESĂVĂRȘIREA UNITĂȚII SALE DE STAT

Dr. Lavinia Dacia GHEORGHE*

The relations of Romania with certain countries from Latin America in the first decade after the finalization of state unity

Abstract: The outcome of the First World War represented a source of knowledge for humanity along with the fact that the co-operation among world states was regarded necessary in order to maintain peace. The realization of the main goal of Romanian people –complete unity-facilitated the intensification of diplomatic relations in respect world states. A strenuous Romania that was considered quite stable from the economic point of view began to have relations with distant countries. Moreover, it is necessary to emphasize the fact according to which language represented an item that related Romania to Latin America, therefore mutual knowledge and soundings were, in a considerable degree, realized. The author reminds only world geographical works that had as main target the familiarization of Romanians with countries of the Latin-American continent and the presentation of the mission of lieutenant doctor Ilarie Mitrea, Rășinari at the place of action in Mexico – at the half of the XIXth century part of the “Mexican adventure” of Napoleon the III rd- by means of Iulius Popper’s undertaken scientific expeditions-in the Fire Country together with his activity in Cuba, Brazil and Argentina, at the end of XIXth century and Emil Racovita. A perspective of Latin America was made clear by means of periodicals, namely: *Albina Românească*”, „*Curierul românesc*”, „*Icoana lumii*”, „*Jurnalul de Galatz*”, „*Gazeta de Moldavia*” that analyzed only in part not only the geography, flora, fauna but also political events, history and the economy of these countries especially in the conditions of the “gold chase”.

Keywords: emigration, internal politics, diplomacy, state unity.

După Primul Război Mondial, omenirea a învățat multe. Inclusiv faptul că era absolut necesară colaborarea dintre statele lumii în vederea apărării păcii. Realizarea dezideratului fundamental al poporului român- unirea deplină- a facilitat intensificarea legăturilor diplomatice cu statele lumii. O Românie puternică, care se desăvârșise și din punct de vedere economic, începea să aibă deja o deschidere mai mare spre țările cele mai îndepărtate. De America Latină, România era apropiată și prin limbă. Cunoașterea reciprocă și tatonările erau deja, în mare parte, realizate. Amintim doar despre lucrările de geografie universală, traduse în românește, care circulau în această parte de lume și care făceau cunoscute românilor țările continentului latino-american și, mai ales,

cunoașterea la fața locului prin misiunea, în Mexic, a locotenentului medic Ilarie Mitrea din Rășinari - la jumătatea secolului XIX, în cadrul „aventurii mexicane” a lui Napoleon III-¹, prin expedițiile științifice întreprinse, la sfârșitul secolului XIX, de Iulius Popper- în Țara de Foc, dar și activitatea sa în Cuba, Brazilia și Argentina-² și Emil Racoviță³. O imagine a Americii Latine era deja creionată de periodice românești, precum „Albina Românească”⁴, „Curierul românesc”⁵, „Icoana lumii”⁶, „Jurnalul de Galatz”⁷, „Gazeta de Moldavia”⁸, care urmăresc, e drept, trunchiat, nu doar imaginea geografică, a faunei și florei, ci și evenimentele politice, istoria, cultura și economia acestor țări, mai ales în condițiile „goanei după aur”.

I. Emigrația Românească⁹

Mai ales în acei ani, problema care ne lega direct de aceste țări latino-americeane o reprezintă emigrația. Ne referim la Argentina și Brazilia, deoarece aici putem vorbi, cu adevărat, deja, despre comunități românești.

Mult timp, America Latină a constituit un fel de „El Dorado” pentru țărani români. Cei care veneau erau, în special, țărani fără familii, care sperau să strângă bani și să se întoarcă acasă.¹⁰

Într-un document intitulat „Răspândirea românilor pe glob” se arăta că „mirajul Americii și mizeria de acasă i-au împins și pe Români să treacă oceanul în cele două Americi, de obicei însă fără gând de așezare definitivă”. De asemenea, se precizează că emigrarea în America Latină s-a dezvoltat mai ales după Primul Război Mondial,

---

* Muzeograf principal „Muzeul de Istorie Nationala si Arheologie Constanta”

¹ Pentru mai multe amănunte, vezi Val. Tebeica, *Străbătând lumea. Călătorii și exploratori români de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea*, Editura științifică, Buc., 1962, p. 27- 44.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Împăratul Don Pedro*, în „Albina românească”, Iași, nr. 19, 1830, p. 81-82; 1833-1834, p. 5-6; nr. 88 (supliment), p. 1-2; nr. 13, 1942, p. 272; nr. 15, 1843, p. 198-200 .

⁵ „Curierul românesc”, Buc., nr. 9, 1838, p. 1-3.

⁶ „Icoana lumii”, Iași, nr. 1, 1841; nr. 2, 1945, p. 7-8, 14- 16; nr. 2, 1946; 128, 171-172, 359-360, 363-364.

⁷ „Jurnalul de Galatz”, nr.1, 1850;

⁸ „Gazeta de Moldavia”, Iași, nr. 22, 1850.

⁹ Despre acest subiect, vezi, mai detaliat, Lavinia- Dacia Dumitrașcu, *Secolul XX. Latinii din Carpați și din Anzi. Contribuții la istoria relațiilor României cu Argentina și Brazilia (1900-1930); România și Columbia (1965- 2000)*, Ovidius University Press, Constanța, 2004; Lavinia- Dacia Dumitrașcu, *Politica revizionistă și antiromânească a unor cercuri de emigranți în America Latină în primul deceniu după Pacea de la Trianon*, în „Omagiu istoricului Ioan Scurtu”, Editura D.M. Press, Focșani, 2000, p. 207-226; Doru Bratu, *Istoria relațiilor latino-americeane*, Lumina Lex, Buc., 2000, p. 346- 399.

¹⁰ Lavinia- Dacia Dumitrașcu, *Secolul XX. Latinii din Carpați și din Anzi.....*, p. 20.

fiind determinată și de „propaganda făcută în rândul țărănimii basarabene de către trimișii fermierilor sud-americani. Au trecut astfel și s-au așezat în Argentina, în Uruguay și în satul Sao Paulo din Brazilia peste 40 000 de români- în general muncitori necalificați”. Lor li se mai adaugă „câteva sute care au fost plasați, în condițiuni extrem de neumane prin câmpiile Columbiei”.¹¹

Dacă până la Primul Război Mondial numărul românilor emigranți în Argentina era de 2105, în perioada 1925-1926 s-au stabilit în această țară 1392 emigranți, iar între 1927-1930, 6943.¹²

Componența etnică a emigrațiilor este clară: foarte puțini de origine români. De exemplu, în perioada 1924- 1929, majoritatea emigranților sosiți pe pământ argentinian din teritoriile revenite României în 1918 erau evrei, maghiari, germani (sași) și ruteni.¹³

După desăvârșirea unității de stat, România preia și gravele probleme legate de minoritățile naționale din fostul Imperiu Austro-Ungar, stabilite, înainte de 1918, în America de Sud. Emigranții, mulți de naționalitate română, nu aveau însă cetățenia română. Legat de acest subiect, ziarul „Banater Deutsche Zeitung” publică, în 1928, o serie de articole în legătură cu situația a 60 de familii de șvabi bănățeni din Argentina care vroiau să se întorcă acasă- în România Mare, acum-, dar le era refuzată viza, deoarece nu erau cetățeni români. Unora le-a fost acordată viza, dar, celor plecați între 1923- 1925, le fusese refuzată.¹⁴

Românii emigrați în Argentina aveau propria lor presă. Astfel, la Buenos Aires, apărea, la 1 noiembrie 1918, prima publicație românească, pe criterii etnice, în America Latină. Este vorba despre „Unirea română”, care va exista până în 1922. De asemenea, românii își organizează societăți. Înainte de Primul Război Mondial, existau: Societatea israelito-română Basarabia, Societatea israelito română „Socorros Mutuos”. În 1918, se înființează Cercul „Unirea română”, în anul următor- Românii din Dock Sud și Societatea israelito- română din Bucovina. Mai ființau: Societatea israelito- română Transilvania, Societatea sașilor transilvăneni din Sibiu, Societatea israelito- română de ajutor reciproc și pentru protecția emigranților.¹⁵

Politica de stat a Braziliei în ceea ce privește emigrația, ca și în Argentina, s-a dovedit a fi eficientă. În acest sens, guvernul finanța organizațiile care-i atrăgeau pe emigranți și încheiau contracte cu societățile de navigație care, prin agenții și subagenții, recrutau emigranți din Europa. Românii erau foarte apreciați datorită seriozității lor în muncă.¹⁶

¹¹ Doru Bratu, *op. cit.*, p. 347.

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem*, p. 348, 351.

¹⁴ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (Arh. MAE), fond Rio de Janeiro, vol. 10, f. 12.

¹⁵ *Ibidem*, fond Buenos Aires, vol. 8, 1927- 1946, f. 1-3; Doru Bratu, *op. cit.*, p.354.

¹⁶ Dumitru Stăvărache, *Repere ale prezenței românești în Brazilia*, în „Omagiu istoricului militar Jipa Rotaru”, Ed. Comandor, Constanța, 2001, p. 418.

În Arad, existau, în 1922, numeroși agenți care atrăgeau populația spre emigrare, prezentând Brazilia ca pe un adevărat „pământ al făgăduinței”¹⁷

Rezultatele acestei politici s-au văzut și în Basarabia. Majoritatea erau tineri care emigrau pentru a scăpa de recrutare sau pentru a se îmbogăți.¹⁸

Ziarul „Universul” își trimite chiar un angajat pentru a vedea, la fața locului, condițiile care-i așteaptă pe români în Brazilia. Jurnalistul Mihai Negru, ajungea, în 1927, la concluzia că statul brazilian făcuseră totul pentru emigranții români.¹⁹ Peste un an însă, același ziar publica articole despre lipsa locurilor de muncă, despre condițiile grele, munca grea, prost plătită și despre pedepsele aplicate celor care fugeau de pe fazienda.²⁰

Calvarul emigranților, începând de la îmbarcare, este descris și în scrisorile oficiale, ceea ce explică și numărul mic de emigranți, din cei mulți plecați, ajunși pe pământ brazilian.²¹ Autoritățile române trimit „observatori” în Brazilia, care confirmă condițiile de muncă și viață absolut inumane ale emigranților români, și care nu semănau nici pe departe cu „pământul făgăduinței” promis în România.²²

După ce „Universul”, cu doar două zile înainte descria nenorocirile prin care trec emigranții români²³, Comisarul general pentru Europa al statului Sao Paulo neagă acuzațiile, catalogându-le ca fiind provocări făcute de comuniști. Situația celor 20 000 de emigranți din Transilvania- câți număra comunitatea în 1925- este prezentată ca fiind înfloritoare, rezultat al bunăvoinței statului brazilian, care a modificat, totuși, legea emigrației, datorită unor abuzuri constatate.²⁴ Anul următor, în Sao Paulo, este înregistrată o revoltă a unui grup de emigranți basarabeni.

Problemele erau însă mai vechi, fiind cunoscute, încă din 1921, de consulul României în Rio de Janeiro, Artur Wraubek²⁵. Acesta îi comunica ministrului de Externe Take Ionescu faptul că românii emigrați nu au nici un sprijin legal, mulți dintre ei nu aveau în regulă pașapoartele și propune soluții practice.²⁶ Problema nu era rezolvată nici în 1924, fiind, din nou, semnalată.²⁷ Anul următor, pe același fond, apare problema unor emigranți maghiari originari

¹⁷ „Albina”, 2, nr. 230, 1 nov. 1922, p. 3.

¹⁸ Lavinia- Dacia Dumitrașcu, *Secolul XX. Latinii din Carpați și din Anzi....*, p. 23.

¹⁹ „Universul”, 45, nr. 115, 21 mai 1927, p. 1.

²⁰ *Ibidem*, 46, nr. 14, 18 ian. 1928, p. 5.

²¹ Arh. MAE, fond Rio de Janeiro, probl. 22, Consulare generale, 1928- 1941, f.f.

²² *Ibidem*, f. 4 și urm.

²³ „Universul”, 45, nr. 11, 15 ian. 1927.

²⁴ *Ibidem.*, nr. 13, 17 ian. 1927, p. 7.

²⁵ Mai pe larg despre acesta, vezi Lavinia Dacia Dumitrașcu, *Un diplomat pentru România-Ioan Artur Wraubek. O pagină din relațiile diplomatice între România și Brazilia*, în „Istorie și diplomatie în relațiile internaționale. Omagiu istoricului Tahsin Gemil, Ovidius University Press, Constanța, 2003, p. 213- 233

²⁶ Arh. MAE, fond Brazilia 1921- 1942, probl. 82, vol. 87, f. 4..

²⁷ *Ibidem*, fond Rio de Janeiro, probl. 22, vol. 67, f. f.

din provincii austro-ungare înainte, acum românești, care doreau să se întoarcă în țară, în România, dar nu aveau calitatea de cetățeni români și nici pașapoarte.²⁸ Acestor probleme li se adaugă „scandalul Brăcăcescu”, mult mediatizat de presa braziliană. Funcționar al Legației Române, acesta înșelase aproximativ 2000 de concetățeni, cărora le promise pașapoarte în schimbul unor sume de bani.²⁹

Ca și în cazul Argentinei, în Brazilia, majoritatea emigranților români sunt de naționalitate evreiască și maghiară. Perioada de vârf a emigrației românești în această țară este înregistrată între 1923- 1926. Se pare că printre primii pionieri români pe pământ brazilian se numără viitorul consul onorific al României, Artur I. Wraubek, al cărui rol în dezvoltarea relațiilor dintre cele două țări- cea adoptivă și cea natală-, a fost unul deosebit de important. Între 1923-1926, au venit în Brazilia 40 142 de emigranți, mai ales bulgari, ruși, ruteni, ucrainenii și polonezii din Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banat, 2 000 de maghiari din Transilvania și câteva sute de evrei. În 1925 și 1926 au solicitat pașapoarte peste 31 000 persoane. Din totalul emigranților din 1926, cca. 82% veneau din Basarabia. Această creștere a numărului de emigranți din România s-a datorat intensificării propagandei și activității agenților de emigrare, în zone mai sărace ale țării. A urmat însă, începând cu anul 1927, timp de vreo 3 ani o revenire, din Brazilia în România, a 4 664 persoane. Explicația este că se aflase adevărul despre situația precară a vieții în această țară.³⁰ Un raport oficial din 1928 avansa ca cifre ale emigranților români: 25 000 basarabeni și 7-8000 unguri din Transilvania. Peste un an, în statul Sao Paulo trăiau cca 20 000 de emigranți din România, dintre care doar 1-2% erau români din Regat. Restul erau: evrei, unguri, ruși din Basarabia și Bucovina, germani din Ardeal și Basarabia. Majoritatea trăiau în suburbiile orașelor. Ciudat însă este faptul că, între 1926-1938, au emigrat doar 10 români în Brazilia.³¹

Deși este mai greu de înțeles, mulți dintre maghiarii emigrați duc o politică clar antiromânească, atât în Brazilia, cât și în Argentina, fiind sprijiniți, în acest sens, de guvernul maghiar. Jigniri și injurii la adresa statului român și reprezentanților săi sunt publicate, uneori, și de evrei originari din România în ziarul evreesc „Carioca” din Argentina și de maghiari în presa de limbă germană din Brazilia, „Deutsche Zeitung” și „Deutsche Rio Zeitung”, dar și în „Journal do Brasil”, în „O Journal” și în ziarul de limbă maghiară „Delamerikay Magyar Hirlap”. De asemenea, în Brazilia, exista o societate ungurească, „republicană”, care avea în jur de 5000 membri socialiști și comuniști și un ziar prohortyst.³²

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Lavinia- Dacia Dumitrașcu, *Secolul XX. Latinii din Carpați și din Anzi....*, p. 26.

³⁰ Doru Bratu, *op. cit.*, p. 358-359.

³¹ „Deutsche Zeitung”, 15 mar. 1929; 18 mar. 1929.

³² Mai pe larg, Lavinia- Dacia Dumitrașcu, *Secolul XX. Latinii din Carpați și din Anzi....*, p. 27- 29; Lavinia- Dacia Dumitrașcu, *Politica revizionistă a unor cercuri de emigranți în America Latină....*, p. 207- 226.

II. Cunoașterea Celuilalt

La baza oricărui tip de legături dintre state a stat „cunoașterea celuilalt”, ca o necesitate, în ultimă instanță. După 1918, se constată o intensificare a rețelei de cunoaștere reciprocă. De exemplu, atenția acordată evenimentelor politice din România de presa din Brazilia, într-un serial- în „Correio Paulistano” acesta se numește chiar „În jurul unei coroane”-³³ Informațiile pe care aceasta le difuzează cititorului brazilian privesc moartea regelui Ferdinand, cea a primului ministru Ionel Brătianu, încercările prințului Carol de a ocupa tronul după ce renunțase la el, ascensiunea spre putere, pe căi violente, a Partidului Național Țărănesc, toate acestea pe fundalul crizei dinastice. Analiza vieții politice este amănunțit prezentată, documentată și analizată, textele fiind însoțite de fotografii.³⁴ În același timp, presa românească publică telegrame de condoleanțe ale oficialităților braziliene referitoare la decesul înaltelor personalități române, oficierea de requiemuri pentru Regele Ferdinand în Argentina și Brazilia³⁵.

De altfel, și reciproc: românii se dovedesc interesați să cunoască, mai mult parcă în acest deceniu, spectaculoasa și curioasa țară Brazilia. Imaginea Braziliei în România se prezintă prin evenimente cu caracter „spectaculos”- mișcări sociale, lovituri de stat-, prin exoticul unor regiuni și obiceiuri, dar și prin cataclisme, catastrofe naturale, maritime, explozii, zvonuri, viteze, morți ale unor personalități politice, toate în stare să atragă atenția asupra receptării neprevăzutului, spectaculosului unor realități din țara „celuilalt”.

O atenție deosebită este acordată de presa română economiei braziliene. În sensul propagandei, un rol deosebit îl joacă consulul României la Rio de Janeiro, Wraubek, la care ne vom referi mai târziu. Activitatea sa publicistică este una deosebită. Face propagandă României în Brazilia și invers, fiind un adevărat mijlocitor și inițiator de legături.³⁶

³³ Despre acest subiect, vezi Lavinia Dacia Dumitrașcu, *Criza dinastică din România (1927-1930) în viziunea presei braziliene din acea perioadă*, în „Lucrările celei de a XVII-a sesiuni de comunicări științifice cu participarea internațională”, Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, Constanța, 2001, p. 466- 476; Lavinia- Dacia Dumitrașcu, *România- Brazilia. „Imaginea celuilalt” în primele trei decenii ale secolului al XX-lea*, în „Studia Universitatis <<Vasile Goldiș>>” Arad”, seria A, nr. 11, 2001, p. 16- 34.

³⁴ „Correio Paulistano”, 1 iun. 1927, 21 iul. 1927; 22 iun. 1927, 28 iun. 1927; 21 iul. 1927; Loc. cit., 21 iul. 1927; 22 iul. 1927; 24 iul. 1927; 15 sep. 1927; 23 oct. 1927; 26 oct. 1927; 6 nov. 1927; 8 nov. 1927, 9 nov. 1927, 10 nov. 1927, 12 nov. 1927, 13 nov. 1927; 23 nov. 1927; 24 nov. 1927; 26 nov. 1927; 27 nov. 1927; 1 dec. 1927, 3 dec. 1927, 4 dec. 1927, 7 dec. 1927; 7 ian. 1928; 26 feb. 1928; 21 mar. 1928; 9 mai 1928; „O Jornal”, 19 mai 1928; „Jornal do Brasil”, 1 feb. 1928; „A Noite”, 15 apr. 1929; „O Globo”, 4 apr. 1929; 8 mai 1928; „Boneco”, iun. 1928; „A Noite”, 30 iun. 1928; Arh. MAE, fond Rio de Janeiro, vol. 10, Presa, 1927- 1929, f.4; Arh. MAE, fond Rio de Janeiro, vol. 10, Presa, 1927- 1929, f. 81; Arh. MAE, fond Rio de Janeiro, vol. 10, Presa 1927- 1929, f. 29, 81 .

³⁵ „Universul”, 45, nr. 169, 25 iul. 1927, p. 3; nr. 170, 26 iul. 1927, p.5; Arh. MAE, fond Rio de Janeiro, vol. 14, Protocol, ceremonii, decorații, 1928- 1930, f. 50.

³⁶ Vezi articolele despre Wraubek.

Un alt aspect al realităților braziliene considerat important pentru opinia publică românească îl constituie politica internă și externă, privite mai mult ca o curiozitate ce ținea de alte mentalități: mișcări sociale, politice, lucrările Parlamentului, instalarea de președinți, comploturi, încercări de lovituri de stat și foarte puține serbări naționale.³⁷

Mai puține sunt știrile privind politica externă a Braziliei: o vizită a președintelui Portugaliei³⁸, un conflict cu Paraguay, în 1928³⁹, înzestrarea și pregătirea armatei- după model francez-⁴⁰ În rest, „curiozități”: vizite, asasinat, sărbătoriri diverse.⁴¹

De asemenea, curiozitatea brazilienilor în ceea ce privește România este demonstrată și de cererea de manuale, cărți de toate felurile, ziare, hărți, timbre, regulamente privind, mai ales, învățământul românesc, filme, caiete de muzică românească. La rândul lor, oficialitățile braziliene trimit materiale asemănătoare privind țara lor.⁴²

III. Relații Diplomatie:

Unele realizări în domeniul relațiilor diplomatice deja erau înregistrate. În acest sens, reprezentanțe diplomatice ale României fuseseră înființate înainte de 1918- unele pentru o scurtă perioadă, însă-, în **Argentina** (1881-1884). De asemenea, existau oficii consulare în România ale Argentinei (1900- București, devenit în 1906- consulat general onorific) și Ecuadorului (1900).⁴³

Sfârșitul Primului Război Mondial a determinat încurajarea ideii de pace și colaborare. În primul deceniu al României Mari, interesul României pentru partea aceea de lume se intensifică, fapt văzut și, oficial, prin înființarea de reprezentanțe diplomatice.

³⁷ „Universul”, nr. 152, 11 iul. 1922, p.7; 40, nr. 194, 28 aug. 1922, p.1; 4541, nr. 163, 23 iul. 1923, p.1; 45, nr. 176, 1 aug. 1927, p.1; nr. 176 bis, 2 aug. 1927, p.7; 42, nr. 157, 14 iul. 1924, p.1; nr. 158, 16 iul. 1924, p.7; nr. 159, 17 iul. 1924, p. 1; nr.160, 18 iul. 1924, p.7; nr. 162, 20 iul. 1924, p.5; nr. 165, 24 iul. 1924, p.5; nr. 169, 28 iul. 1924, p.7; nr. 170, 30 iul. 1924, p. 5; nr. 171, 31 iul. 1924, p.7; nr. 172, 1 aug. 1924, p.5; nr. 175, 4 aug. 1924, p.7; nr. 176, 5 aug. 1924, p.1; nr. 179, 9 aug. 1924, p.5; nr. 182, 13 aug. 1924, p.1 ; 44, nr. 12, 16 ian. 1926, p.1; nr. 123, 30 mai. 1927, p.1; nr. 271, 21 nov. 1926; nr. 302, 30 dec. 1926, p.7; nr. 303, 31 dec. 1926 ; 45, nr. 137, 17 iun. 1927, p.1; 46, nr. 187, 15 aug. 1928, p.2; „Albina”, 2, nr. 142, 8 iul. 1922, p.3; nr. 162, 4 aug. 1922, p. 3; nr. 213, 10 oct. 1922, p. 2;

³⁸ „Albina”, 2, nr. 240, 14 nov. 19022, p.3, “Universul”, 40, nr. 182, 14 aug. 1922, p.5

³⁹ „Adevărul”, 42, nr. 13875, 16 mai 1928, p.8.

⁴⁰ „Universul”, 37, nr. 83, 26 ian. 1919, p.3; 45, nr. 245, 21 oct. 1927, p.11; 46, nr. 181, 8 aug. 1928, p.11.

⁴¹ *Ibidem*, 37, nr. 72, 15/28 ian. 1919, p.2; 44, nr. 29, 5 feb. 1926, p.2; 46, nr. 52, 3 mar. 1928, p.11; 46, nr. 196, 25 aug. 1928, p.1; “Albina”, 2, nr. 165, 8 aug. 1922, p.2.

⁴² Arh. MAE, fond Rio de Janeiro, vol.5, Economice, 1929- 1933, f. 35; vol. 8, Culturale, 1928- 1932, f.1, 3, 87, 89, 90- 92,107- 108, 111- 115, 119 ; vol.14, Protocol, ceremonii, decorații, 1928- 1930, f. 123.

⁴³ Virgil Căndea, Constantin I. Turcu, *România și America Latină. Tradiții și actualitate*, Editura politică, Buc., 1970, p. 51, 55.

La insistențele Legației cehe din Brazilia și ale lui Take Ionescu, după discuțiile și contactele lui I.I. C.Brătianu la Conferința de pace de la Paris, pe 11 mai 1921, România își deschide primul consulat onorific la **Rio de Janeiro**, consulat ce-l are ca titular pe emigrantul român Ioan Artur Wraubek, care va deține această funcție timp de 8 ani. Acesta s-a implicat în antamarea relațiilor economice între România și Brazilia⁴⁴ și în înființarea unei legații românești la Rio de Janeiro. În ceea ce privește necesitatea stabilirii de relații diplomatice la cel mai înalt nivel, Wraubek argumenta că Rio de Janeiro este „*centrul politic al Americii de Sud, și trebuiau apărute interesele cetățenilor români din Brazilia, precum și cele legate de perspectivele relațiilor economice dintre cele două țări*”.⁴⁵ În condițiile în care existau impedimente de ordin economic în deschiderea unei legații românești la Rio, în situația în care fusese deja dezbătut în Camera Deputaților din Parlamentul Brazilian un proiect de lege ce prevedea deschiderea de noi reprezentanțe braziliene în străinătate- inclusiv în România-, consulul României în capitala braziliană opina că „*România trebuie fie înaintea Braziliei cu înființarea legației, numai astfel se poate conta pe un viitor de legături utile și practice între aceste două țări surori, legături pe care le-am studiat de aproape aici, cât și în țară și pentru care fac de mult timp și urmez a face o propagandă intensă*”⁴⁶.

Un rol important în sprijinirea ideii unei legații românești în Brazilia l-a jucat Nicolae Titulescu- personalitate cunoscută în lumea latino-americană-, care a susținut, pe 21 decembrie 1927, în Parlamentul României, un proiect de lege pentru crearea *Legației românești la Rio*. În aceeași zi, acesta este votat în unanimitate în Cameră și cu majoritate în Senat.⁴⁷ Știrea a fost primită „*cu cea mai mare satisfacție*” și privită ca „*un gest de simpatie al guvernului și parlamentului român*” de guvernul Statelor Unite ale Braziliei.⁴⁸

Titularul Legației era Caius Brediceanu⁴⁹. Acesta primește agrementul guvernului brazilian la 8 ianuarie 1928, sosește la Rio de Janeiro pe 25 aprilie, iar,

⁴⁴ Arh. MAE, fond 71, Brazilia, vol. 8, f. 63.

⁴⁵ Virgil Cândea, Constantin I. Turcu, *op. cit.*, p. 75.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 76.

⁴⁷ Reprezentanțele diplomatice ale României, vol. II, p. 225.

⁴⁸ Vezi Arh. MAE, probl. 82, vol. 87; Reprezentanțele diplomatice ale României, vol. II, p. 225.

⁴⁹ Caius Brediceanu, fiu al marelui avocat și politician Coriolan Brediceanu, absolvent al Facultății de Drept a Universității din Viena, unde a obținut doctoratul în drept și științe politice. În paralel, a urmat și cursurile de filosofie la Universitatea din Paris. Terminând studiile, Caius Brediceanu s-a întors în Banat și și-a început cariera politică. A participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, a fost ales membru în Marele Sfat Național Român. În 1919 a fost numit subsecretar de stat la Ministerul de Externe și a fost ales delegat al României la Conferința de Pace de la Paris, reprezentând interesele Banatului. În 1921 a intrat în guvernul lui Take Ionescu, ca Ministru de Stat pentru Ardeal și Banat. A fost numit „ministru plenipotențiar” la Rio de Janeiro, iar, în 1927, ambasador la Vatican. Între 1930-1931 a fost ministru plenipotențiar în Austria. În țară, a fost ales deputat în 1919 și între 1926-1927. A fost membru al Partidului Național Țărănesc.

pe 10 mai 1928, și-a prezentat scrisorile de acreditare.⁵⁰ Trimisul extraordinar și plenipotențiar al României în Brazilia a fost acreditat, în aceeași calitate, pe 15 martie 1928 și în Argentina. Deosebita sa activitate a stimulat întărirea relațiilor dintre România și Brazilia și a organizării activității diplomatice în țările latino-americe. Brediceanu a militat, încă de la începutul activității sale, pentru înființarea mai multor consulate onorifice românești în imensa țară care era Brazilia, unde exista cea mai importantă emigrație românească. Acesta a cerut înființarea unui post de atașat de presă, titularul său având posibilitatea de a călători, în interes de serviciu, în țările latino-americe, ocazii cu care putea iniția contacte și legături.⁵¹ Brediceanu a fost sprijinit, în demersurile sale, de prim secretarul Legației, Octavian Beu.

În același sens, al străngerii relațiilor între România și Brazilia, Wraubek obține, pe 22 iunie 1925, denumirea unei străzi centrale din Rio, „strada României”, eveniment mediat de presa braziliană, grație, în mare parte, acțiunilor lui Wraubek. În Sao Paulo exista deja „rua Bucarest”. Consulul român făcea apel la Guvernul României să numească, în București, o stradă „Brazilia”.⁵²

Pe 12 octombrie 1921, își deschide porțile un nou *consulat onorific al României la Buenos Aires*, avându-l ca titular pe dr. José León Suarez, cu gradul de consul general al României în capitala **Argentinei**. Deoarece, câteva luni mai târziu, acesta a primit o altă funcție, funcționarea consulatului a început abia peste 3 ani, titular fiind numit G. Pătrășcoiu. În urma demisiei acestuia, în 1925, interesele României în Argentina au fost încredințate lui Marcus Samovici, originar din România.

În 1922, pe 1 iunie, se creează și primul *oficiu consular român în Chile*, avându-l în frunte pe fostul consul al Republicii Chile la București, inginerul de origine română Catone Nicoreanu. Acestuia îi va urma în funcție, din 1926, Luis Singer. Activitatea acestui consulat este completată prin înființarea, la Sao Paulo, a unui alt consulat românesc, ce avea jurisdicție asupra întregului stat Sao Paulo.⁵³ Pe baza relațiilor consulare existente, Republica Chile a avut inițiativa deschiderii legației sale la București, pe 5 februarie 1925, în fruntea căreia a fost numit Juan Larion Alcalde, ca însărcinat cu afaceri ad interim. Și-a ocupat postul la 6 iulie 1925. Astfel, se poate afirma că aceasta a fost prima reprezentanță latino-americană în România la nivel de legație. Va funcționa până în 1931.⁵⁴

Un alt consulat onorific al României este înființat, pe 1 aprilie 1925 la Caracas, în **Venezuela**, sub conducerea lui José Antonio Olavarria- Matos.⁵⁵

⁵⁰ Dosarul său personal, în Arh. MAE, fond dosare personale, dos. 77, litera B, nr. 62/19191, f. 48.

⁵¹ Virgil Căndea, Constantin I. Turcu, *op. cit.*, p. 80.

⁵² Arh. MAE, fond 71, Brazilia, vol. 8, f. 89.

⁵³ Virgil Căndea, Constantin I. Turcu, *op. cit.*, p. 49.

⁵⁴ Doru Bratu, *op. cit.*, p. 81- 82.

⁵⁵ Virgil Căndea, Constantin I. Turcu, *op. cit.*, p.50.

În ceea ce privește alte state latino- americane, se făceau pași importanți în antamarea de relații diplomatice.

Și statele latino-americane s-au dovedit a fi interesante în înființarea de reprezentanțe diplomatice în România Mare. Este cazul **Guatemalei** (la Galați, în 1920), **Boliviei** (București-1905), **Republicii orientale a Uruguayului** (1913- București), **Braziliei** (1914- București), **Republicii Peru** (1924), **Venezuelei** (1922).⁵⁶

Observă, deci, după 1918, o adevărată explozie de reprezentanțe diplomatice.

În 1924, România era invitată de către ministrul de Afacerilor Externe peruan, Cesar Elquera, să participe, pe 9 decembrie, la festivitățile ocazionate de împlinirea a 100 de ani de la bătălia de la Ayacucho, la care erau invitate toate statele din America și Europa (mai puțin Rusia), China, Siam și Japonia. S-a ajuns la înțelegerea ca țara noastră să fie reprezentată de ministrul Belgiei. Cu această ocazie, președintele peruan i-a trimis regelui Ferdinand al României o medalie comemorativă.⁵⁷

IV. Relații Economice:

Relațiile diplomatice însă au avut drept scop primordial antamarea de relații economice. Au existat o serie de factori care au întârziat apariția de agenții comerciale: interdicția, dictată de istorie- a acestor țări de a-și alege singure partenerii comerciali, integrarea economiilor acestora unor sisteme economice care dictau relațiile de acest tip, distanțele geografice și prea mari ce determinau mijloace de transport costisitoare, economiile care nu erau complementare.

Putem afirma că relațiile economice au determinat înființarea relațiilor diplomatice, care, la rândul lor, au contribuit la o dezvoltare mai funcțională și mai pragmatică a relațiilor economice. Este adevărat că, datorită cauzelor amintite mai sus, acestea nu se puteau compara cu cele cu state din Europa și Asia. Tot atât de adevărat este faptul că, de cele mai multe ori, inițiativele de ordine economice- comercial și de colaborare- au aparținut statelor latino-americane și mai rar României. Multe dintre acestea însă nu s-au putut materializa. Astfel se explică și procentul de cca. 0,5% cât reprezenta ponderea schimburilor comerciale cu America Latină în structura comerțului exterior interbelic al României.⁵⁸

În 1912, Republica Orientală Uruguay primește acceptul guvernului român de a-l numi pe Abelardo Rey O'Shanahan ca agent comercial în România. Sediul agenției era la Fiume. Acestuia trebuiau să se adreseze oamenii de afaceri

⁵⁶ *Ibidem*, p.52-54.

⁵⁷ Doru Bratu, *op. cit.*, p. 95- 96.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 107.

români care doreau să facă comerț cu Uruguay. Se pare însă că nu au prea fost doritori, astfel încât nu au existat urmări practice.⁵⁹

O soartă mai interesantă și cu urmări vizibile au avut-o relațiile economice cu Argentina. Rolul de pionier l-a avut inginerul argentinian de origine română George Butză, care, trimis de guvernul argentinian, a venit în România pentru a realiza studii asupra instituțiilor românești de credit agricol, cu scopul de a iniția schimburi comerciale româno-argentinieni. În urma acestei „prospecții”, George Butză propune României încheierea unei convenții comerciale și chiar a făcut oferte pentru cai, lână, cânepă. De asemenea, a subliniat că Argentina este interesată în sare, petrol și derivate de petrol, țesături și alte produse românești. De altfel, în 1913, un trimis al României a plecat în Argentina pentru a cumpăra cai. Acesta a încercat și plasarea cherestei românești pe piața argentiniană, fără a avea însă succes.⁶⁰

Ideea unei convenții comerciale româno-argentinieni a fost sprijinită, în 1913, și de ministrul Industriei și Comerțului, N. Xenopol. Anul următor, guvernul român l-a trimis pe deputatul Dumitru Plesnilă pentru a studia, împreună cu autoritățile argentinieni, posibilitatea concretă de oficializare a schimburilor comerciale între cele două țări. Tratatul a fost însă întrerupt de începutul primei conflagrații mondiale.⁶¹

Pasul cel mai important pentru România a fost numirea lui D.M. Popovici ca atașat comercial pentru America Latină- în 1920-. Reședința sa era la Buenos Aires. Activitatea sa este deosebit de bogată. Alături de el, întâlnim des numele consulului Wraubek. Este cazul înființării, în 1921, la București, a Societății „South- American Office”, prin care se organizează, în același an, prima expoziție de produse românești în America de Sud. Societatea va rezista doar 2 ani.⁶² De asemenea, Popovici și Wraubek sunt inițiatorii înființării a unei linii maritime directe între Marea Neagră și America de Sud, proiect care n-a fost, însă, acceptat de statul român.⁶³ D.M. Popovici, abia venit la post, în octombrie 1920, insista să i se comunice din țară condițiile în care statul român ar putea exporta lemn de brad, stejar, tei, frasin, în schimbul produselor braziliene și argentinieni. În aceeași idee, a stabilirii comerțului româno-argentinian, guvernul Argentinei l-a trimis în misiune la București, pe Ernesto di Santo.⁶⁴ Consulul Argentinei în România, Ricardo Julio Gallardo, declara, în 1928, la terminarea mandatului, că schimburile comerciale între România și

⁵⁹ Virgil Căndea, Constantin I. Turcu, *op. cit.*, p. 57; Doru Bratu, *op. cit.*, p. 108.

⁶⁰ *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. II, p. 235; Doru Bratu, *op. cit.*, p. 109.

⁶¹ Doru Bratu, *op. cit.*, p. 109.

⁶² Arhiva Națională Istorică a României (ANIC), Fond M.I.C., Direcția Generală a Comerțului, Serviciul Secretariat, dos. 27/1920, f. 1-2, 221, 236; Arh. MAE, probl. 75, vol. 10; Virgil Căndea, Constantin I. Turcu, *op. cit.*, p. 58.

⁶³ Întreaga odisee, în Arh. MAE, probl. 75, vol. 10.

⁶⁴ ANIC, Fond M.I.C., Direcția Generală a Comerțului, Serviciul Secretariat, dos. 27/1920, f. 236.

Argentina nu au rezultatele dorite de ambele părți, datorită a două mari inconveniente: distanța mare și similitudinea producției.⁶⁵

Aceleași probleme erau invocate și de consulul Braziliei la București (1924-1928). Acesta preciza și faptul că, în 1926, o singură navă braziliană ajunsese în portul Galați.

Prin D.M. Popovici și Wraubek, România duce o adevărată propagandă economică în statele latino americane. De exemplu, în Brazilia, amintim traducerea lucrării despre reforma agrară din România și Legea minelor, care erau puse la dispoziția brazilienilor interesați prin intermediul lui Marcos Samovici, consulul român în Argentina și a omologului său de la Rio de Janeiro⁶⁶. De asemenea, „O Jornal” amintea despre împrumutul făcut de statul român pentru stabilizarea leului⁶⁷, „Jornal do Brasil” publică un articol semnat de consulul brazilian de la Galați, articol ce poartă un titlu semnificativ: „*Interesele Braziliei în România. Progresele acestei țări, singura noastră posibilitate: Orientul European*”⁶⁸

Au mai existat tatonări economice și din partea altor state latino-americe, dar, în această perioadă, nu se va concretiza altceva.

V. Colaborări pe plan internațional:

Pe plan internațional, România și statele latino americane au colaborat, în cadrul organizațiilor internaționale, în ideea menținerii păcii și colaborării, acordându-și, reciproc, sprijinul. Perioada la care ne oprim reprezintă, însă, abia începuturile unei colaborări fructuoase româno- latino-americe. În comisia intelectuală a Societății Națiunilor, Elena Văcărescu, delegata României la Societatea Națiunilor, declara, pe 27 septembrie 1923: „*Creatori ai Pactului Societății Națiunilor, iubitori ai libertății ei, geloși de blândetea ei, o vom vedea cu bucurie lărgindu-și cerul de lumină din care mai lipseau câteva constelații exilate: America de Sud, care a văzut crescând în jurul sabiei înfipte în solul său atât de felurit de către bătrânii conchistadori, pădurea deasă a unei civilizații adolescente*”.⁶⁹ Nu se referea însă doar la statele latino-americe, deja membre ale Societății, ci și la cele care încă nu erau membre și pe care România le va sprijini să adere, mai ales prin vocea reprezentantului ei cel mai de seamă, prieten al latinilor din acea parte a lumii, Nicolae Titulescu. Se va observa că voturile țărilor Americii Latine și ale României se vor situa, mai întotdeauna, fără o consultare prealabilă, de aceeași parte a baricadei.

VI. Relații cultural-științifice:

⁶⁵ *Ibidem*, fond Ministerul Propagandei Naționale, dos. 14 (1928-1934), f. 115.

⁶⁶ Arh. MAE, fond Rio de Janeiro, vol.8, f. 14; vol. 10, f.82; vol.5, f.3; probl. 82, vol. 86, f. 14.

⁶⁷ *Ibidem*, Presa 1927- 1929, f. 217- 218.

⁶⁸ „Jornal do Brasil”, 27 iun. 1928.

⁶⁹ Virgil Căndea, Constantin I. Turcu, *op. cit.*, p. 101.

Nu putem vorbi despre relații culturale și științifice oficiale în această perioadă, deoarece nu erau încheiate acorduri de acest gen între România și țările Americii Latine. Cu toate acestea, relațiile culturale deja existente s-au intensificat. E vorba, la urma urmei, despre relații umane, care nu au neapărat nevoie de un cadru oficial pentru a exista. Acordurile culturale nu au făcut decât să recunoască o realitate, pe care au instituționalizat-o și dezvoltat-o într-un cadru organizat. Pentru că, de exemplu, țările Americii Latine erau cunoscute deja prin *Enciclopedia* lui Diaconovich Loga⁷⁰, printr-o lucrare datată, aproape incredibil, în 1869, a lui I.M. Răureni⁷¹ și, mai târziu, prin publicația cu caracter strict economic *Buletinul Institutului Economic Românesc*, un lunar deosebit de bogat care apare din 1922.

Expedițiile științifice temerare în America Latină ale unor oameni de știință români din secolul XIX sunt continuate de glob-trotterii Dumitru Dan, Paul Pîrvu, Gheorghe Negreanu, care studiau la Paris, unul Geografia și ceilalți trei, Conservatorul. În 1910, în cadrul concursului organizat de Touring Clubului francez, aceștia ajung și în câteva din țările Americii Latine, unde, îmbrăcați în costume naționale, au prezentat spectacole de folclor românesc.⁷² Informațiile pe care le furnizează românilor, ca observatori direcți ai realităților latino-americe, sunt deosebite. Acțiunea lor a constituit prima manifestare culturală românească în America Latină.⁷³

În 1924, doctorul Toma Ionescu- fratele marelui om politic Take Ionescu- face o operație deosebită în Viena, despre care „se aude” și pe continentul latino- american, primind felicitări din partea colegilor săi de aici.⁷⁴

Un rol deosebit în cunoașterea „celuilalt”- în dublul sens- l-a jucat savantul neurolog român, profesorul Gheorghe Marinescu, care, în anii 1928 și 1930, la invitația forurilor științifice din Argentina și Brazilia, a susținut o serie de conferințe științifice și experiențe practice⁷⁵, care au fost mult mediatizate de presa din cele două țări⁷⁶. Concluzia vizitei sale „de lucru” în Argentina a fost că „*Activitatea mea în Argentina a fost încununată de succes și pot afirma cu toată modestia că a fost un triumf pentru România*”.⁷⁷ Impresiile sale despre țările și popoarele pe care le-a vizitat au fost foarte puternice și acestea le completau pe cele pe care deja le aveau românii.

---

⁷⁰ C. Diaconovich Loga, *Enciclopedia română*, Sibiu, 1898.

⁷¹ I.M. Răureni, *Imigrația în Brazilia*, Buc., 1869, 107 p.

⁷² Pentru mai multe amănunte, vezi Val. Tebeica, *op. cit.*, p. 284 și urm.

⁷³ Doru Bratu, *op. cit.*, p.17 .

⁷⁴ „Universul”, 42, nr. 233, 12 oct. 1924, p.3; Arh. MAE, fond Rio de Janeiro, vol.8, Culturale 1928- 1932, f. 111.

⁷⁵ Marioara Gh. Marinescu, *Un savant român în America Latină*, în „Magazin istoric”, nr. 8, nov. 1967, p. 62.

⁷⁶ *Nos principes di sciencia mundial*, în „O Globo”, 4 sep. 1928, p. 43; „A Noite”, 30 iun. 1928.

⁷⁷ Virgil Căndea, Constantin I. Turcu, *op. cit.*, p. 127.

Literatura latino-americană era destul de cunoscută în România. Încă din 1881, fuseseră traduse câteva catrene din folclorul brazilian⁷⁸, dar lirica argentiniană era mult mai prezentă în paginile revistelor de literatură românească. Sunt traduși Artúro Vazquez Cey, Alfredo R. Bufano, Fr. Luis Bernárdez, Guillermo Juan.⁷⁹ Poate cel mai mediatizat reprezentant al literaturii latino-americane în România de până la 1928 este nicaraguanul Rubén Dáριο. Traduceri ale poeziilor sale și analize literare le regăsim, încă din 1911, în volume și în reviste de specialitate, în traduceri ale lui Mihai Rudeanu, Al. Popescu-Telega și I. Olimpiu Stefanovici.⁸⁰

Prima traducere în română a unui text brazilian literar datează din 1915. Este vorba despre povestirea „Un nou testament” a lui Joachim Maria Machado de Assis.⁸¹

Fie chiar și ca inventar, amintim traduceri ale scriitorilor latino-americani apărute în România. În 1917 este tradus și scriitorul din Costa Rica, Ricardo Fernandez Guardia, în revista „Astra”⁸². Ovidiu Densușianu îi consacră numeroase pagini poetului peruan José Santos Chocano, a cărui operă este tradusă de Const. T. Stoika, Antonian Nour.⁸³ Literatura peruană este cunoscută în România și prin traducerea scriitorului Ventura Garcia Calderon de către Eugenia Biciolla, Al. N. Biaz.⁸⁴ Enrique Gómez Carrillo din Venezuela este tradus de Marcel Tiberiu, în „Flacăra” din 1922 și beneficiază și de o cronică.⁸⁵ Venezueleanului Rufino Blanco-Fombona îi sunt traduse „Poveștirile americane” în revista „Năzuința” din 1928, sub semnătura lui Al. Popescu Telega.⁸⁶

*

Desăvârșirea unității de stat a României a deschis cale cunoașterii reciproce dintre popoarele latino-americane, strângerii și dezvoltării relațiilor- de

⁷⁸ *Quadrinhas. Strofe din patru versuri din Brazilia (Rio Grande do Sul)*, în „Convorbiri literare”, nr. 15, 1881, p. 41-44.

⁷⁹ *Lirica argentiniană*, în „Flamura”, nr. 5, 1927, p. 229- 230.

⁸⁰ *Din mișcarea intelectuală la noi și în străinătate. Literatura spaniolă din America: Rubén Dáριο*, în „Viață nouă”, Buc., 1911, p. 20; *Rubén Dáριο. Împărăția sufletului. Versuri, ibidem.*, 1912, p. 284 - 287; *Regele burghez. Cântec vesel*, în *ibidem.*, 1915, p. 231- 235; *Cânturi de viață și de speranță. Versuri*, în „Năzuința”, nr. 1, 1928, p. 5-6. În numărul din 1916, p. 69-70 al revistei „Viață nouă” găsim necrologul poetului nicaraguan .

⁸¹ „Astra”, nr. 20, 195- 1916, p. 61- 72.

⁸² Ricardo Fernandez Guardia, *Prințesa Lulu, croitoreasa*, în „Astra”, nr. 44, 1917, p. 17- 28.

⁸³ Ovid Densușianu, *Un poet al Americii spaniole: José Santos Chocano*, în „Viață nouă”, 1912, p. 213-221, 337- 341; José Santos Chocano, *Visul condorului. Versuri*, în „Simbolul”, nr. 2, 1915, p. 31; *Arborele bun. Versuri*, în „Viață nouă”, 1916, p. 356; *Arborele bun. Versuri*, în „Datina”, nr. 6, 1924, p. 136.

⁸⁴ Ventura Garcia Calderon, *Acul de aur. Povestiri*, în „Familia”, nr. 12, 1927, Mumia, în „Adevărul literar și artistic”, nr. 398, 1928, p. 3.

⁸⁵ „Flacăra”, 1922, p. 745- 746.

⁸⁶ Al. Popescu Telega, Rufino Blanco- Fombona. *Cuentos americanos*. Madrid, în „Năzuința”, nr. 2, 1928, p. 51- 52.

toate tipurile- dintre state. „Cunoașterea celuiilalt” a stat la baza antamării și dezvoltării relațiilor economice, care au determinat încheierea sau dezvoltarea relațiilor diplomatice, care, la rândul lor au impulsionat relațiile culturale și economice, astfel încât România s-a apropiat din ce în ce mai mult de țările surori din America Latină.